

Ο Άγιος Δημήτριος

Ο Άγιος Δημήτριος (280 - 306) είναι άγιος της Ορθόδοξης και της Ρωμαιοκα-θολικής Εκκλησίας και πολιούχος της Θεσσαλονίκης.

Σύμφωνα με τα αγιολογικά κείμενα, ο Δημήτριος έζησε και μαρτύρησε στη Θεσσαλονίκη επί Διοκλητιανού. Η ιστορικότητα του προσώπου και του μαρτυρίου του Αγίου Δημητρίου έχει αμφισβητηθεί στη νεώτερη εποχή. Για τις απαρχές και την προέλευση της λατρείας του έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες. Επικρατέστερη, αλλά όχι αναμφισβήτητη, μεταξύ των μελετητών είναι η άποψη ότι δεν υπήρξε Δημήτριος που μαρτύρησε στη Θεσσαλονίκη, αλλά η λατρεία του προέρχεται από το Σίρμιο της Παννονίας. Σημαντικό κέντρο της λατρείας του είναι η Θεσσαλονίκη, όπου τιμάται από την πρωτοχριστιανική περίοδο και έχει ανεγερθεί βασιλική προς τιμήν του. Είναι ένας από τους λαοφιλέστερους αγίους της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που εορτάζει τη μνήμη του στις 26 Οκτωβρίου.

Η αγιολογική παράδοση η σχετική με τον Άγιο Δημήτριο αποτελείται από τα Θαύματα (Miracula), που εκτείνονται σε τρία βιβλία, τα Μαρτυρολόγια (Passiones) και πολλά Εγκώμια (Laudationes). Η παλαιότερη από αυτές τις πηγές είναι το πρώτο βιβλίο των Θαυμάτων, που γράφηκε από τον αρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης Ιωάννη τη δεκαετία 610-20. Τα Μαρτυρολόγια είναι άγνωστου συγγραφέα και χωρίζονται σε τρία «στάδια», τα οποία περιέχουν ανώνυμα κείμενα του 9ου και του 10ου αιώνα, ενώ τα Εγκώμια αναπαράγουν την ύλη των δύο προηγούμενων.

Μαρτύριο.

Το μαρτύριο του αγίου σε εικόνα του β' μισού του 15ου αι. από τον Χάνδακα.

Σύμφωνα με την αγιολογική παράδοση, ο Άγιος Δημήτριος μαρτύρησε επί Διοκλητιανού (284-305 μ.Χ.) όταν με την παρακίνηση

του [Γαλέριου](#), μέλους της [Τετραρχίας](#), έλαβε χώρα ο πιο σκληρός [διωγμός των Χριστιανών στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία](#). Στρατιώτες του Γαλέριου συνέλαβαν τον «μακαριότατο Δημήτριο εκ γένους των περιδόξων» με την κατηγορία ότι συμμετείχε ενεργά στις χριστιανικές συγκεντρώσεις. Ανώνυμος Συναξαριστής πληροφορεί για τη δράση του Αγίου Δημητρίου, αποδίδοντάς του τον τίτλο του «υπάτου» μεταξύ των χριστιανών της [Θεσσαλονίκης](#). Ο Δημήτριος προσευχόταν στις συγκεντρώσεις στη Χαλκευτική στοά (cryptoporticus) και ενίσχυε τους οικονομικά ανήμπορους συμπολίτες του. Δημώδες μεταβυζαντινό κείμενο για το «Μαρτύριον του Αγίου Ενδόξου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου του Μυροβλήτου» περιγράφει τη βαθιά θρησκευτική κατάνυξη που επικρατούσε στο ακροατήριο του Δημητρίου. Οι «Δημεγέρτες» πρόδωσαν τον Δημήτριο στο [Γαλέριο](#) («ότι ο Δημήτριος κρατεί εις την πίστη των χριστιανών») ο οποίος διέταξε να συλληφθεί και να κλειστεί στις υπόγειες «καμάρες» παρά του σταδίου που γειτόνευε με το δημόσιο λουτρό. Σύμφωνα με τα αγιολογικά κείμενα ο Δημήτριος κρατήθηκε έγκλειστος «περι τῶν καμίνων καμάρας (δημοσίου βαλανείου)», δηλαδή στα προπνιγεία (praefurnia) του ρωμαϊκού λουτρού.

Από το χώρο των φυλακών ο Δημήτριος εμπύχωσε το φίλο του Νέστορα ο οποίος αντιμετώπισε τον μονομάχο Λυαίο. Αφού ο [Νέστορας](#) κατανίκησε τον Λυαίο, θανατώθηκε από τον [Γαλέριο](#) που θεώρησε την ήττα του Λυαίου ως προσωπική του ήττα. Όταν πληροφορήθηκε ότι ο Νέστορας ήταν μαθητής του Δημητρίου, διέταξε να φέρουν τον Δημήτριο μπροστά του για να αποκηρύξει την πίστη του. Τελικά ο Δημήτριος, με διαταγή του [Γαλέριου](#), θανατώθηκε στις υπόγειες φυλακές πιθανότατα το 306 μ.Χ. Μετά τον θάνατό του, πιστοί τον έθαψαν την ίδια ή την επόμενη νύχτα πρόχειρα στον ίδιο χώρο, όπου αργότερα κτίστηκε ένας «οικίσκος» που κατεδαφίσθηκε από τον Λεόντιο για την ανέγερση της βασιλικής.

Ιστορικότητα και λατρεία.

Απαρχές

Οι απαρχές της λατρείας του Αγίου Δημητρίου δεν είναι γνωστές με βεβαιότητα, καθώς, ενώ η αγιολογική παράδοση χρονολογεί το μαρτύριό του την εποχή του διωγμού των Χριστιανών επί [Διοκλητιανού](#), την πρώτη δεκαετία του 4ου αιώνα, το πιο πρώιμο βέβαιο στοιχείο της λατρείας του, η ανέγερση της πεντάκλιτης

βασιλικής προς τιμήν του στη Θεσσαλονίκη, χρονολογείται από τα μέσα του 5ου ως το πρώτο τέταρτο του 6ου μ.Χ. αι. Ακόμη, από τα μαρτυρολόγια του 4ου και του 5ου αιώνα απουσιάζει η αναφορά σε λατρεία ή μαρτύριο κάποιου Δημήτριου στη Θεσσαλονίκη.

Ο άγιος Δημήτριος (αριστερά) σε πομπή μαρτύρων (Ψηφιδωτό του 6ου αι. από τον [Άγιο Απολλινάριο τον Νέο](#) στη [Ραβέννα](#)).

Ο άγιος Δημήτριος με τους κήτορες του ναού (Ψηφιδωτό του 7ου αι. από το ναό του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη).

Οι περισσότεροι μελετητές αμφισβητούν την ιστορικότητα των βιογραφικών πληροφοριών των αγιολογικών κειμένων και συμφωνούν ότι δεν υπήρξε Δημήτριος που μαρτύρησε στη Θεσσαλονίκη, αλλά η λατρεία του προέρχεται από το [Σίρμιο](#), ακολουθώντας την υπόθεση που διατύπωσε ο Βέλγος [Βολλανδιστής Ιππόλυτος Ντελεαί](#). Ο Ντελεαί παρατήρησε ότι σε αντίθεση με την απουσία αναφοράς μάρτυρος Δημητρίου από τη Θεσσαλονίκη, στο Ιερωνυμιακό Μαρτυρολόγιο καταγράφεται το μαρτύριο «in Sirmia Demetri diaconi» ([ελλην.](#): στο Σίρμιο του Δημητρίου του διακόνου), ενώ και στο Συριακό Μαρτυρολόγιο -η συγγραφή του οποίου χρονολογείται στο 411 και στηρίζεται σε ένα ελληνικό μαρτυρολόγιο περίπου του 362 από τη [Νικομήδεια](#) και, επομένως, προηγείται της πιο πρώιμης πιθανής χρονολογίας ανέγερσης βασιλικής προς τιμήν του Δημητρίου στο Σίρμιο από τον Λεόντιο (412-3)- αναφέρεται ο «έν Σιρμίω Δημήτριος» που εορταζόταν στις 9 Απριλίου. Η υπόθεση αυτή παρέχει εξήγηση για την ύπαρξη χώρου λατρείας του μάρτυρα εντός των τειχών της πόλης, όπου απαγορεύονταν οι ταφές κατά τη ρωμαϊκή περίοδο, και για τις δηλώσεις άγνοιας επισκόπων Θεσσαλονίκης σχετικά με την τοποθεσία των λειψάνων του αγίου τον 6ο και τον 7ο αιώνα, όπως και την ύπαρξη ενός [οραρίου](#) μεταξύ των κειμηλίων του αγίου, ενδύματος [διακόνων](#), ιδιότητα που είχε ο Δημήτριος του Σιρμίου. Σύμφωνα με τον [κλασικιστή](#) Michael Vickers, η μεταφορά της λατρείας του αγίου συνέβη μαζί με τη μεταφορά της έδρας της επαρχίας Ιλλυρικού από το Σίρμιο στη Θεσσαλονίκη, μετά την καταστροφή του Σιρμίου από τους [Ούννους](#) του [Αττίλα](#) το 441. Κατά το Vickers, η μνήμη του αγίου μεταφέρθηκε τότε στις 26 Οκτωβρίου ως ημέρα μετακομιδής των κειμηλίων του. Μελετώντας τη διάδοση της λατρείας [ιλλυρικών](#) και [παννονικών](#) αγίων, ο μεσαιωνολόγος Peter Tóth καταλήγει ότι εκκινώντας από το Σίρμιο η προσκύνηση του Δημητρίου είχε ήδη εξαπλωθεί το τέλος του

4ου αιώνα, μάλλον και στη Θεσσαλονίκη, και ότι όταν, χρόνια μετά την άλωση του Σιρμίου το 441, κτίστηκε η βασιλική του Αγίου Δημητρίου στις αρχές του 6ου αιώνα, είχε λησμονηθεί η καταγωγή της λατρείας του, όπως συνέβη και με άλλους παννονικής προέλευσης αγίους, με αποτέλεσμα ο Δημήτριος να θεωρηθεί Θεσσαλονικέας, θεώρηση που αποτυπώθηκε στο πρώτο μαρτυρολόγιο (την *Passio prima*)• σύμφωνα με τον Τότθ, οι αναφορές στο Σίρμιο συμπεριλήφθηκαν στο δεύτερο μαρτυρολόγιο (την *Passio altera*) συνεπεία της ενσωμάτωσης στη Θεσσαλονίκη παράδοση εκείνης των κατοίκων του Σιρμίου που προσέφυγαν στη Θεσσαλονίκη μετά την κατάληψή του από τους Αβάρους το 582.

Έλληνες μελετητές έχουν επιχειρηματολογήσει υπέρ της εντοπιότητας της προσκύνησης του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη απορρίπτοντας τη θεωρία περί προέλευσής της από το Σίρμιο. Παραδείγματος χάριν, σε άρθρο του 1976 ο βυζαντινολόγος Γεώργιος Θεοχαρίδης απέρριψε την ερμηνεία του Vickers, αναφερόμενος στις Νεαρές του Ιουστινιανού, όπου αναφέρεται ότι ο έπαρχος του Ιλλυρικού την περίοδο εκείνη ονομαζόταν Apraemius και όχι Λεόντιος, όπως ονομάζεται ο praefectus των αγιολογιών. Ο Δημήτριος Σκέδρος αμφισβητεί την πληρότητα των καταλόγων των πρώιμων μαρτυρολογίων από τα οποία απουσιάζει η αναφορά σε Θεσσαλονικέα μάρτυρα Δημήτριο και εισηγείται ότι υπήρξαν δύο Δημήτριοι, ένας που μαρτύρησε στη Θεσσαλονίκη και ένας διάκονος που μαρτύρησε στο Σίρμιο, η λατρεία των οποίων συγχωνεύθηκε μετά την παύση προσκύνησης του δεύτερου, όταν το Σίρμιο καταλήφθηκε από τους Ούννους το 441. Ο Σκέδρος ταυτίζει τον έπαρχο Λεόντιο των Μαρτυρολογίων με τον έπαρχο Ιλλυρικού του έτους 412/13 που καταγράφεται στον Θεοδοσιανό Κώδικα, τον οποίο συνδέει με την ανοικοδόμηση μιας τρίκλιτης βασιλικής στον χώρο όπου αργότερα ανεγέρθηκε η πεντάκλιτη βασιλική του Αγίου Δημητρίου, ενώ ερμηνεύει την αφήγηση της *Passio altera* περί ίδρυσης βασιλικής στο Σίρμιο από το Λεόντιο στο συγκείμενο του ανταγωνισμού Σιρμίου και Θεσσαλονίκης και την απορρίπτει ως κατοπινή ανιστορική προσθήκη στην αγιολογική παράδοση με στόχο την ενίσχυση του γοήτρου της Θεσσαλονίκης, όπου εντοπίζει τις απαρχές της προσκύνησης του Αγίου.

Προσπαθώντας να εξηγήσει τη μεταβολή του Δημητρίου από διάκονο σε στρατιωτικό άγιο και την αναφορά της αγιολογικής παράδοσης σε μεταφορά της λατρείας από τη Θεσσαλονίκη στο Σίρμιο, ο κλασικιστής David Woods παρατήρησε ότι ο συνδυασμός [όραριου](#) και δαχτυλιδιού ως κειμηλίων του αγίου απαντάται επίσης στην περίπτωση των μαρτύρων Emeterius και Chelidonius, επίσης στρατιωτικών αγίων από την [Ταρρακωνική](#) της [Ιβηρικής](#) και διατύπωσε την εικασία ότι η αρχή της λατρείας του αγίου Δημητρίου σχετίζεται με τη μεταφορά των κειμηλίων αυτών στη Θεσσαλονίκη το 379, λίγο μετά την εγκατάσταση εκεί του [ισπανικής](#) καταγωγής αυτοκράτορα [Θεοδόσιου](#), και την κατοπινή παρανάγνωση μιας επιγραφής που ανέφερε τον Άγιο Emeterius, το όνομα του οποίου αποδόθηκε λανθασμένα ως Demetrius.

Ορθόδοξη λατρεία: πολιούχος και μυροβλύτης

Καθώς στην [Ορθόδοξη εκκλησία](#) η αγιοκατάταξη είναι συνήθως μια διαδικα-σία που αφορμάται από την απόδοση τιμών σε κάποιον ως άγιο από τους πιστούς, ενώ η εκκλησιαστική διοίκηση μιας τοπικής εκκλησίας απλώς την επικυρώνει μέσω της συμπερίληψης της μνήμης του αγίου στο εκκλησιαστικό ημερολόγιο, και καθώς στη [Βυζαντινή αυτοκρατορία](#) δεν υπήρχε συστηματική διαδικασία αγιοκατάταξης μέχρι τον ύστερο 13ο αιώνα (οπότε χρονολογούνται οι πρώτες σχετικές [συνοδικές](#) αποφάσεις) δεν υπάρχουν στοιχεία για κάποια επισκοπική απόφαση για την αγιοκατάταξη του Δημητρίου. Η θεώρησή του μάρτυρα ως Αγίου εδραιώθηκε και διατηρήθηκε κατά τους [πρωτοχριστιανικούς](#) και [μεσαιωνικούς](#) χρόνους μέσα από την ύπαρξη σημείων της αγιότητας και της μεσιτείας του στο Θεό, δηλαδή, την εικονογράφησή του, την υμνογραφία και τη ναοδομία προς τιμήν του και, κυρίως, τα αγιολογικά κείμενα που διηγούνται το βίο και τα θαύματά του.

Ο ναός του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη.

Κατά την [αγιολογική](#) παράδοση, ο Άγιος Δημήτριος τάφηκε στον ίδιο χώρο όπου τον 5ο αι. μ.Χ. χτίστηκε μεγαλοπρεπής ναός, ο οποίος μετά από καταστροφές και αλλαγές αποτελεί το σημερινό [Ιερό Ναό του Αγίου Δημητρίου](#). Ο ναός του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη ήταν ένα από τα σημαντικότερα προσκυνήματα στη Βυζαντινή αυτοκρατορία και η προσκύνηση του αγίου στη Θεσσαλονίκη συνεχίζεται από την πρωτοχριστιανική περίοδο έως και σήμερα. Το

υπόγειο λουτρό διατηρήθηκε και διασκευάστηκε σε κρύπτη. Ο Άγιος Δημήτριος έγινε ο φύλακας και προστάτης της [Θεσσαλονίκης](#). Το όνομα «Μυροβλύτης» του δόθηκε από το μύρο που αναβλύζει από τον τάφο του. Πολυάριθμες είναι οι απεικονίσεις του Αγίου Δημητρίου σε χειρόγραφα, φορητές εικόνες και τοιχογραφίες με σκηνές από το βίο, το μαρτύριο και τα θαύματά του.

Σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Αριστείδη Μέντζο, τα λείψανα του αγίου δεν ήταν μόνον αντικείμενα αλλά και χώμα ποτισμένο με αίμα (λύθρον), το οποίο κάποτε φυλασσόταν στο σκευοφυλάκιο του ναού της Αγίας Σοφίας της Θεσσαλονίκης. Σ' αυτό συνηγορεί η γραπτή μαρτυρία ότι ο Ιουστινιανός (αυτοκράτορας 527-565) αναζητούσε λείψανα του Αγίου Δημητρίου, όπερ σημαίνει ότι ήταν γνωστή η ύπαρξη λειψάνων. Η προσκύνηση χώματος-λύθρου συνδέεται με τον Άγιο Δημήτριο από τα πρώτα χρόνια της λατρείας του μέχρι τον 20ο αιώνα στη Θεσσαλονίκη.

Η κόρα του αγίου αφαιρέθηκε από το ναό του, από τους [Νορμανδούς](#) κατακτητές το [1185](#), για να καταλήξει σε [Ιταλικό](#) μοναστήρι και να επιστρέψει πολύ αργότερα στην [Ελλάδα](#).

Ο Άγιος Γεώργιος και ο Άγιος Δημήτριος έφιπποι στο κάτω τμήμα εικόνας [δέησης](#) (16ος αι.).

Έως και τα μέσα του 20ου αιώνα οι νομάδες ποιμένες της ελληνικής υπαίθρου, όπως οι [Βλάχοι](#) και οι [Σαρακατσάνοι](#), ως και τις οροσειρές της [Ροδόπης](#) και του [Πιρίν](#) στη σημερινή [Βουλγαρία](#), όριζαν τις εποχικές μετακινήσεις των ποιμνίων τους το φθινόπωρο και την άνοιξη με βάση τη γιορτή του Αγίου Δημητρίου και του [Αγίου Γεωργίου](#) αντίστοιχα.

Ο άγιος Δημήτριος είναι ένας από τους πιο λαοφιλείς αγίους για τους ελληνορθόδοξους και σλαβορθόδοξους Χριστιανούς. Η μνήμη του Αγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου του Μυροβλήτου εορτάζεται από την Ορθόδοξη Εκκλησία την 26η Οκτωβρίου.

Εκτός από τη Θεσσαλονίκη, τιμάται ως πολιούχος άγιος και σε άλλες πόλεις, όπως η [Χρυσούπολη](#), η [Ελασσόνα](#), η [Ναύπακτος](#), η [Κηφισιά](#), ο [Κολινδρός](#), η [Σιάτιστα](#) κ.ά.